

کاووس احمدوند

کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی

روند تقسیمات کشوری استان همدان

در یکصد ساله‌ی اخیر (۱۳۸۵ - ۱۲۸۵)

اشاره:

بررسی روند تقسیمات کشوری استان همدان در صدساله‌ی اخیر، که خواه‌ناخواه تحولات مربوط به شهرستان نهاوند را نیز در بر می‌گیرد، توسط جناب آقای کاووس احمدوند، کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی، تحقیق سودمند و مطلوبی است و قطعاً برای کسانی که سرنوشت تغییرات شهرستان نهاوند را از نظر وابستگی به مراکز استانی پی‌گیری می‌کنند، مفید و قابل استفاده خواهد بود.

آقای احمدوند در سال ۱۳۳۸ در روستای زرامین سُفلا، از توابع شهرستان نهاوند، متولد شده‌است. تحصیلات ابتدایی خود را در دبستان مسعود سعد سلمان در روستای زرامین سُفلا به اتمام رسانیده و دوره‌ی متوسطه را در دبیرستان ابن‌سینای شهر نهاوند طی کرده‌است. وی لیسانس را در رشته‌ی علوم اجتماعی، گرایش پژوهشگری از دانشگاه تبریز و فوق‌لیسانس را در رشته‌ی علوم اجتماعی، گرایش جمعیت‌شناسی از دانشگاه تهران، اخذ کرده‌است.

ایشان فعالیت‌های اجتماعی خود را از فرمانداری نهاوند شروع کرده، مسئولیت‌های بخشدار مرکزی نهاوند و سپس کارشناسی دفتر بازرسی و پاسخ‌گویی به شکایات وزارت کشور را پشت سر نهاده و هم‌اکنون رئیس گروه ارزیابی تخصصی دفتر بازرسی وزارت کشور است. آقای احمدوند دارای تألیفاتی در زمینه‌ی جمعیت‌شناسی است. برای این همشهری عزیز، موفقیت‌های بیش‌تری آرزو می‌کنیم.

«فرهنگان»

مقدمه:

روند تقسیمات کشوری در یکصدساله‌ی اخیر، ماجرای پر فراز و نشیبی را پشت سر گذارده است. طبق اولین قانون تقسیمات کشوری (۱۲۸۵ شمسی) کشور ایران به چهار ایالت و هر ایالت به چند ولایت و هر ولایت به چند بلوک و هر بلوک به چند قریه تقسیم می‌شد، که همدان یکی از این ولایات بود.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری (سال ۱۳۸۵)، کشور ایران به ۳۰ استان، ۳۳۶ شهرستان، ۸۸۷ بخش، ۱۰۱۵ شهر و ۲۴۰۰ دهستان و استان همدان به ۸ شهرستان، ۲۳ بخش، ۲۷ شهر و ۷۲ دهستان تقسیم شده است.

این مقاله، روند تغییرات تقسیمات کشوری در یکصدساله‌ی اخیر (۱۳۸۵ - ۱۲۸۵) را به اختصار مورد بررسی قرار می‌دهد. در این راستا، ابتدا به کلیات تغییرات کشوری می‌پردازد، آن‌گاه این تغییرات را در استان همدان بررسی می‌کند و در نهایت وضعیت شهرستان نهاوند را مورد پژوهش قرار خواهد داد. در مجموع، این مقاله دو هدف کلی را دنبال می‌کند. نخست، بررسی تاریخچه‌ی تغییرات و تأسیس واحدهای تقسیمات

کشوری در استان همدان در کل و در شهرستان نهاوند، به نحو خاص، دوم گردآوری اطلاعاتی، به منظور فراهم آوردن زمینه‌ی تحقیقات بعدی برای محققان و علاقه‌مندان به مسائل شهرستان.

تاریخچه

تا قبل از برقراری حکومت مشروطه، ایران فاقد تقسیمات کشوری مدون و امروزی بوده و طبق اولین قانون تقسیمات کشوری، که در سال ۱۲۸۵ هجری شمسی مطابق ۱۳۲۴-۲۵ هجری قمری به تصویب رسید، ایران به چهار ایالت:

آذربایجان، فارس، خراسان و کرمان و بلوچستان تقسیم شد و هر ایالت به چند ولایت حاکم نشین و هر ولایت به چند بلوک نایب الحکومه نشین تفکیک گردید. به موجب ماده‌ی یک قانون فوق‌الذکر، ایالت را قسمتی از مملکت منظور نموده که دارای حکومت مرکزی باشد و ولایات حاکم نشین جزء هم، تابع ایالات بودند. پس هر ایالت شامل چند ولایت و هر ولایت شامل چند بلوک و هر بلوک شامل چند قریه می‌شد.

طبق ماده‌ی ۱۱۷ قانون ایالات و ولایات، اعضای انجمن‌های ولایتی مرکب بود از منتخبین شهر حاکم نشین و مبعوثینی که از بلوکات و توابع آن ولایت به انتخاب اهالی آن‌ها فرستاده می‌شد.

طبق ماده‌ی ۱۲۲، از هر قریه یک نفر به انتخاب اهل قریه انتخاب می‌شد و تمام منتخبین قریای یک بلوک، در مرکز بلوک جمع می‌شدند و با اطلاع نایب الحکومه‌ی بلوک، یک نفر را با اکثریت آرا از میان خود انتخاب می‌کردند و به اعتبار نامه‌ایی، که

به امضای نایب الحکومه و انتخاب کنندگان می‌رسید، به انجمن روانه می‌داشتند .
بنابراین، هرم تقسیماتی کشور عبارت بود از :

قریه ← بلوک ← ولایت ← ایالت ← مملکت

مملکت توسط دولت و حکومت مرکزی اداره می‌شد. ایالت، توسط حکومت مستقر در دارالخلافه یا مرکز و ولایت، توسط حاکم یا والی و بلوک، توسط نایب الحکومه و قریه، توسط کدخدای اداره می‌شد.

در اصلاحیه‌ای، که در ذی‌قعدةی همان سال انجام شد، تهران، دارالخلافه و ایالات به شرح ذیل اعلام گردید.

۱ - خراسان و سیستان ، ۲ - آذربایجان ، ۳ - کرمان و بلوچستان ، ۴ - فارس و بنادر
هم چنین ولایات عبارت بودند از « استرآباد ، مازندران ، گیلان ، زنجان ، کردستان ، همدان ، عراق ، کرمانشاه ، لرستان ، یزد ، اصفهان و خوزستان »
در سال ۱۲۸۷ شمسی، کشور به ۴ ایالت ، ۳۸ ولایت و ۱۳۷ بلوک تقسیم گردید. از
سال ۱۲۹۰ ولایات ایران به حکومت‌های درجه‌ی اول و دوم تقسیم‌شد و تا سال ۱۳۱۶ با
تغییرات جزئی به همان گونه باقی ماند.

تقسیمات کشوری مصوب ۱۶ آبان‌ماه ۱۳۱۶

ماده‌ی ۱ - کشور ایران به شش استان و پنجاه شهرستان تقسیم می‌شود. هر استان از ترکیب چند شهرستان و هر شهرستان مرکب از چند بخش و هر بخش از مجموعه‌ی چند دهستان و هر دهستان از چند قصبه و ده تشکیل می‌شود.

ماده‌ی ۲ - استان‌های کشور و شهرستان‌های تابعه آن‌ها عبارت‌اند از :

- ۱- استان شمال غرب، شامل شهرستان‌های: خوی، رضائیه [ارومیه]، مهاباد، تبریز، اردبیل و مراغه:
- ۲- استان غرب، شامل شهرستان‌های: کردستان، گروس [بیجار]، کرمانشاه، باوندپور، پشت کوه [ایلام]، لرستان، بروجرد، همدان، ملایر، خرمشهر و آبادان، خوزستان و کوه کیلویه؛
- ۳- استان شمال، شامل شهرستان‌های: گیلان تنکابن، مازندران، گرگان، تهران، قزوین، قم و ساوه، کاشان، اصفهان، عراق [اراک]، گلپایگان و محلات، خمسه، سمنان و دامغان:
- ۴- استان جنوب، شامل شهرستان‌های: یزد، آباده، شیراز، اصطهبانات، جهرم، لنگه و لارستان، بوشهر، عباسی، کرمان و جیرفت:
- ۵- استان شمال شرق، شامل شهرستان‌های: مشهد، قوچان، سبزوار، تربت حیدریه، قائنات، فردوس، بجنورد و شاهرود:
- ۶- استان مکران.

جدول شماره‌ی ۱ - تقسیمات استان غرب مطابق قانون تقسیمات کشوری ۱۳۱۶

نام استان	نام شهرستان	دهستان‌های تابعه بخش	مرکزیت
غرب	۱ - همدان	درود و توابع اسدآباد درجزین ، پیشخور، عاشقلو سردرود، مهربان، حاجیلو	همدان اسدآباد رزن کبودرآهنگ
	۲ - ملایر	ملایر نهادند تویسرکان	دولت‌آباد نهادند تویسرکان

اصلاح قانون تقسیمات کشوری مصوب ۱۹ دی‌ماه ۱۳۱۶ ماده‌ی اول - طبق این اصلاحیه ایران به ۱۰ استان و ۴۹ شهرستان تقسیم گردید، که هر استان از چند شهرستان و هر شهرستان از چند بخش و هر بخش از چند دهستان و هر دهستان مرکب از چند قصبه بود.

یکی از ده استان فوق‌الذکر استان پنجم بود که شامل شهرستان‌های ایلام، شاه‌آباد، کرمانشاهان، سنندج، ملایر و همدان می‌شد.

جدول شماره ۲ - تقسیمات استان پنجم مطابق قانون اصلاحیهی تقسیمات کشوری

۱۹ دی ماه ۱۳۱۶

نام استان	نام شهرستان	نام بخش
پنجم	ایلام	ایلام ، آبدانان ، مهران ، ارکوازی ، دهلران ، چوار، بدره و صالح آباد
	شاه آباد [اسلام آباد]	شاه آباد ، کرند، قصر شیرین ، ایوان
	کرمانشاهان	کرمانشاه، کنگاور، هرسین ، صحنه
	سنندج	سنندج ، قروه، کامیاران ، سنقر ، مریوان، اوی هنگ، میران شاه ، پاوه
	ملایر	ملایر ، نهاوند ، توپسرکان
	همدان	همدان ، اسدآباد، رزن ، کبودرآهنگ، سیمینه رود

تغییرات در وضع تقسیماتی استان پنجم در سال ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۵

۱ - بخش سنقر از شهرستان سنندج جدا و به شهرستان کرمانشاهان ملحق گردید (طبق

مصوبه‌ی ۵۲۲۶ مورخ ۱۳۲۱/۷/۱۸)

۲ - بخش قصر شیرین از شهرستان شاه آباد جدا و تبدیل به شهرستان شد (طبق مصوبه‌ی

۱۲۲۷۸ مورخ ۱۳۲۱/۷/۱۸).

۳ - شهرستان بیجار از استان چهارم جدا و به استان پنجم ملحق شد. (طبق مصوبه

۲۴۴/۲۷۵ مورخ ۱۳۲۵/۲/۳۱).

۴ - بخش سنقر تبدیل به شهرستان شد و بخش بانه تابع شهرستان سنقر و ضمیمه‌ی استان

پنجم گردید (طبق مصوبه‌ی ۱۰۹۳۸ مورخ ۱۳۲۵/۶/۲۴).

۵- بخش نهاوند از شهرستان ملایر جدا و تبدیل به شهرستان شد (طبق مصوبه‌ی ۴۲۶۳۶ مورخ ۱۳۲۵/۱۱/۱۴).

۶- مرکز بخش ارگوازی به سومار منتقل و با دهستان بولی، بخش تابع شهرستان قصر گردید و به نام بخش سومار نام‌گذاری شد. سرپل زهاب نیز یکی از بخش‌های شهرستان قصرشیرین شد.

جدول شماره‌ی ۳ - تقسیمات استان پنجم در سال ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۵ شمسی

نام استان	نام شهرستان	نام بخش
پنجم	ایلام	ایلام، آبدانان، مهران، دهلران، چوار، بدره و صالح‌آباد
	شاه‌آباد [اسلام‌آباد]	شاه‌آباد، کرد، قصرشیرین، ایوان
	قصرشیرین	سومار، سرپل زهاب
	کرمانشاهان	کرمانشاهان، هرسین، کنگاور، سنقر، صحنه
	سنندج	سنندج، قروه، کامیاران، سنقر، مریوان، اوی‌هنگ، میران‌شاه، پاوه
	سقز	بانه
	ملایر	ملایر، تویسرکان
	همدان	همدان، اسدآباد، رزن، کبودرآهنگ، سیمینه رود
	نهاوند	نهاوند
	بیجار	بیجار

در سال ۱۳۲۷ تویسرکان از ملایر منفک و به شهرستان تبدیل می‌شود.

جدول شماره ی ۴ - فهرست تقسیمات استان پنجم در سال ۱۳۳۹

نام استان	نام شهرستان	نام بخش
پنجم	سفز	بانه
	بیجار	مرکزی
	همدان	مرکزی ، اسدآباد، رزن ، کبودرآهنگ، سیمینه رود، شراء پیشخور
	ملایر	مرکزی
	نهاوند	
	تویسرکان	
	قصرشیرین	سومار، سرپل زهاب
	ایلام	مرکزی، آبدانان، مهران ، دهلران ، چوار، صالح آباد، زرین آباد ، دره شهر ، ارگواز، بدره ، چرداول
	کرمانشاهان	مرکزی، هرسین، کنگاور، سنقر ، صحنه
	شاه آباد [اسلام آباد]	حومه ، کرند، ایوان ، باباجانی
	سنندج	حومه، قروه، کامیاران، مریوان، میران شاه، پاوه ، روانسر

جدول شماره ی ۵ - فهرست تقسیماتی استان کرمانشاهان در سال ۱۳۳۵ شمسی

نام استان	نام شهرستان	نام بخش
کرمانشاهان	ایلام	بولی ، چوار ، خزل ، چرداول ، بیجنوند، نگران، شیروان، صالح آباد، میش خاص، بدره، ارگواز، شوهان، دوستان، مهران، هندهینی، زرین آباد، خالصه، سوکان، دره شهر، ماژین، آبدانان، دهلران
	تویسرکان	قلقل رود، حومه ، کوزانرود، خرمرود
	شاه آباد غرب	ایوان ، چله ، گوادر ، حومه ، منصوری ، کمره ، شبان، حسن آباد، ماهیدشت، سنجایی ، گوران، قلخانی ، بان زرده، بیوه نیچ ، کرند ، کفر آور ، دیره ، گیلانغرب، ویزنان

ادامه جدول شماره ۵ - فهرست تقسیماتی استان کرمانشاهان در سال ۱۳۳۵ شمسی

نام استان	نام شهرستان	نام بخش
کرمانشاهان	قصرشیرین	سومار و نفت شاه، قلعه شیری، خضرآباد، زهاب، جگیران، سرقلعه، ازگله، خانه شور، حومه
	کرمانشاه	هرسیم، جالوند، عثمانوند، زردلان، ماهیدشت، درفراهان، حومه، بالادربند، میان دربند، بایروند، کندوله، بیلوار، کلیایی، قلعه کری
	کنگاور	کنگاور، خدابنده، دینور، صحنه، چمچمال، هرسین
	ملایر	ترک، حومه، آورزمان، سامن، کمازان
	نهاوند	علیا، سفلا، سلگی، خزل
	همدان	اسدآباد، چهاربلوک، شرا و فس، پیشخور، در جزین سفلا در جزین علیا، سردرود، مهربان، حاجیلو

بر اساس تقسیمات سال ۱۳۳۵، کشور به ۱۳ استان و ۱۳۹ شهرستان تقسیم شد که اسامی استان‌ها به شرح ذیل است.

- ۱- مرکزی، ۲- گیلان، ۳- مازندران، ۴- آذربایجان شرقی، ۵- آذربایجان غربی، ۶- کرمانشاهان، ۷- کردستان، ۸- خوزستان و لرستان، ۹- فارس، ۱۰- کرمان، ۱۱- خراسان، ۱۲- اصفهان، ۱۳- سیستان و بلوچستان.

در سال ۱۳۴۵، کشور به ۱۳ استان و ۸ فرمانداری کل به شرح زیر تقسیم شد.

الف - استان‌ها :

- ۱- مرکزی ، ۲- گیلان ، ۳- مازندران ، ۴- آذربایجان شرقی ، ۵- آذربایجان غربی ، ۶- کرمانشاهان ، ۷- خوزستان ، ۸- فارس ، ۹- کرمان ، ۱۰- خراسان ، ۱۱- اصفهان ، ۱۲- سیستان و بلوچستان ، ۱۳- کردستان

ب - فرمانداری‌های کل :

- ۱- لرستان ، ۲- بویراحمد و کهگیلویه ، ۳- جزایر و بحر عمان ، ۴- بنادر و جزایر خلیج فارس ، ۵- چهارمحال و بختیاری ، ۶- سمنان ، ۷- همدان ، ۸- ایلام و پشتکوه

جدول شماره ۶ تقسیمات فرمانداری کل همدان در سال ۱۳۴۵

فرمانداری کل	نام شهرستان	
همدان	همدان	حومه، اسدآباد، رزن، کبودرآهنگ ، سیمینه رود ، شراء و پیشخور
	ملایر	حومه ، سامن
	نھاوند	حومه
	تویسرکان	حومه

در جلسه‌ی مورخ ۴۸/۲/۲۱ هیئت دولت، بنا به پیشنهاد شماره‌ی ۱۸۱/۲۰/۱۰/۲۲۳۹۵/د مورخ ۴۸/۲/۱۲ وزارت کشور و به استناد تبصره‌ی ۲ از ماده‌ی ۲ قانون تقسیمات کشوری مصوب آبان‌ماه ۱۳۱۶، تأسیس بخشدارای خزل به مرکزیت شهرک در شهرستان نهاوند به تصویب رسید.

فهرست تقسیماتی سال ۱۳۴۹ هجری شمسی

بر اساس تقسیمات سال ۱۳۴۹، کشور به ۱۴ استان و ۹ فرمانداری کل تقسیم شد. فرمانداری کل جزایر و بحر عمان به استان ساحلی بنادر و جزایر خلیج فارس و دریای عمان تبدیل و به ۱۳ استان قبلی (تقسیمات سال ۱۳۴۵) افزوده شد. هم‌چنین دو فرمانداری کل بوشهر و یزد تأسیس و به فرمانداری‌های کل (تقسیمات سال ۴۵) اضافه شد.

جدول شماره ۲ - فهرست تقسیمات فرمانداری کل همدان در سال ۱۳۴۹

فرمانداری کل	نام شهرستان	بخش
همدان	همدان	حومه، اسدآباد، رزن، کبودرآهنگ، سیمینه رود، شرا و پیشخور
	ملایر	حومه، سامن
	نھاوند	حومه، خزل
	تویسرکان	حومه

تقسیمات سال ۱۳۵۵ هجری شمسی

طبق مصوبه‌ی ۳۳ - ۲۴۰۰/م مورخ ۱۳۵۲/۷/۹، شش فرمانداری کل همدان، لرستان، زنجان، چهارمحال و بختیاری، یزد و بوشهر به استانداری تبدیل شدند. فهرست تقسیماتی استان همدان در سال ۱۳۵۵، عیناً فهرست سال ۱۳۴۹ است و هیچ تغییری نکرده است.

تقسیمات سال ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۵ استان همدان

به موجب مصوبه‌ی شماره‌ی ۳۳۸۶ مورخ ۵۹/۴/۱، در شهرستان همدان بخش فامنین تأسیس گردید. هم‌چنین نام بخش‌های حومه‌ی همدان، ملایر، نهاوند، تویسرکان همگی به مرکزی تبدیل شدند.

تغییرات تقسیمات کشوری استان همدان از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۱

طبق مصوبه‌ی شماره‌ی ۸۷۳۷۸ / ت ۱۸۵ مورخ ۱۳۶۹/۹/۲۷، بخش اسدآباد به شهرستان اسدآباد به مرکزیت شهر اسدآباد و مشتمل بر یک بخش مرکزی تبدیل شد. طبق بند ۷ مصوبه‌ی ۴۶۴۸۲ ت ۱۴۵ ک مورخ ۱۳۷۰/۱۰/۱۴، دهستان پارسینه از شهرستان اسدآباد منتزع و به بخش مرکزی شهرستان سنقر ملحق گردید. طی مصوبه‌ی ۴۰۵۲۲ / ت ۳۶ ک مورخ ۱۳۶۹/۴/۴، علاوه بر الحاق و انتزاعات در استان همدان، دهستان‌های زیر تأسیس گردید.

- ۱- دهستان ابرو، به مرکزیت روستای ابرو در شهرستان همدان؛
- ۲- دهستان جوزان، به مرکزیت روستای جوزان در شهرستان ملایر؛
- ۳- دهستان کمازان، به مرکزیت روستای پیروز در شهرستان ملایر؛
- ۴- دهستان گیان، به مرکزیت روستای گیان در شهرستان نهاوند.

جدول شماره‌ی ۸ - فهرست تقسیمات استان همدان در سال ۱۳۷۰

شهرستان	بخش	دهستان	نقاط شهری
همدان	مرکزی	گنبد، الوندکوه شرقی، سنگستان، هگمتانه، الوندکوه غربی، ابرو	همدان، مریانج
	رزن	رزن، خرقان، درجزین سفلا، در جزین علیا	قروه در جزین
	سردرود	سردرود علیا، سردرود سفلی، بغراطی	-
	سیمینه رود	سیمینه رود، سفاکگران، دیم کاران، صالح آباد، مهاجران	بهار، لالچین
	شراء	جیحون دشت، چاه‌دشت، شوردشت	-
	فامنین	پیشخور، مفتح، خرم‌دشت	-
	مرکزی	چهاردولی، سیدجمال‌الدین، دربندرود، پارسینه، پیرسلیمان، جلگه، کلیایی	اسدآباد
تویسرکان	مرکزی	کرزان‌رود، خرم‌رود، حیقوق نبی، سیدشهاب	تویسرکان، سرکان
	قلقل رود	قلقل‌رود، میان‌رود، کمال‌رود	-
کبودرآهنگ	مرکزی	راهب، حاجیلو، سبزدشت، شیرین‌سو، مهربان‌علیان، کوهین	کبودرآهنگ
	گل‌تپه	گل‌تپه، علی‌صدر، مهربان‌سفلا	-
ملایر	مرکزی	حرم‌رودعلیا، موزاران، کمازان علیا، کمازان سفلا، جوزان، کمازان وسطا، کوه‌سرده	ملایر
	جوکار	ترک‌غربی، ترک‌شرقی، جوکار، المهدی	-
	سامن	سامن، سفیدکوه، آوزمان، حرم‌رود سفلی	سامن
نهادند	مرکزی	گاماسیاب، شعبان، طریق‌الاسلام، فضل، گیان	نهادند
	خزل	خزل شرقی، سلگی	

جدول شماره ۹ - فهرست تقسیمات استان همدان در سال ۱۳۷۲

شهرستان	بخش	دهستان	نقاط شهری
همدان	مرکزی	گنبد، الوندکوه شرقی، سنگستان، هگمتانه، الوندکوه غربی، ابرو	همدان، مریانج
	شراء	جیحون دشت، چاهدشت، شوردشت	-
	فامنین	پیشخور، مفتح، خرمدشت	-
اسدآباد	مرکزی	چهاردولی، سیدجمالالدین، دربندرود، پارسینه، پیرسلیمان، جلگه، کلیایی	اسدآباد
تویسرکان	مرکزی	گوزانرود، خرمرود، حیقونقی، سیدشهاب قلقلرود، میانرود، کمالرود	تویسرکان، سرکان
کیودرآهنگ	مرکزی	راهب، حاجیلو، سبزدشت، شیرینسو، مهربانعلیان، کوهین	کیودرآهنگ
	گل‌تپه	گل‌تپه، علی‌صدر، مهربان‌سفلا	-
ملایر	مرکزی	حرم‌رودعلیا، موزاران، کمازانعلیا، کمازان سفلا، جوزان، کمازان‌وسطا، کوه‌سرده	ملایر
	جوکار	ترک‌غربی، ترک‌شرقی، جوکار، المهدی	-
	سامن	سامن، سفیدکوه، آورزمان، حرم‌رودسفلی	-
نهادند	مرکزی	گاماسیاب، شعبان، طریق‌الاسلام، فضل، گیان	نهادند
	خزل	خزل شرقی، سلگی	
رزن	مرکزی	رزن، خرقان	رزن
	سردرود	سردرودعلیا، درجزین سفلی	-
	قروه‌درجزین	درجزینعلیان، درجزین سفلی	قروه‌درجزین
بهار	مرکزی	سیمینه‌رود، دیمکاران، صالح‌آباد	بهار
	لاله‌جین	سفالگران، مهاجران	لاله‌جین

تقسیمات سال ۱۳۷۳ کشوری و استان همدان

در این سال، کل کشور دارای ۲۵ استان، ۲۴۰ شهرستان، ۶۳۴ بخش، ۲۱۸۹ دهستان و ۵۸۶ شهر و استان همدان، دارای ۸ شهرستان، ۱۷ بخش، ۶۸ دهستان و ۱۴ شهر بوده است. تغییرات این سال نسبت به سال ۷۲ به شرح ذیل است.

- ۱- شهر فامنین، در بخش فامنین شهرستان همدان تأسیس شد.
- ۲- بخش قلقل رود، با دهستان‌های قلقل رود، میان رود، کمال رود در شهرستان تویسرکان ایجاد شد.

تقسیمات سال ۱۳۷۴ کشوری و استان همدان

در این سال، کل کشور دارای ۲۵ استان، ۲۵۲ شهرستان، ۶۸۰ بخش، ۲۲۱۲ دهستان و ۶۱۲ شهر و استان همدان، دارای ۸ شهرستان، ۱۸ بخش، ۶۸ دهستان، و ۱۶ شهر بوده است، که نسبت به سال گذشته‌ی آن، تعداد یک بخش و ۲ شهر به شهرهای استان به شرح زیر اضافه شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مجله علمی پژوهشی

- ۱- بخش قروه، در جزین در شهرستان بهار؛
- ۲- شهر صالح آباد، در بخش مرکزی شهرستان بهار؛
- ۳- شهر فیروزان، در بخش خزل شهرستان نهاوند.

تقسیمات سال ۱۳۷۵ کشوری و استان همدان

در این سال، کشور به ۲۶ استان، ۲۶۵ شهرستان، ۷۰۷ بخش، ۲۲۲۷ دهستان و ۶۷۸ شهر تقسیم و نسبت به سال قبل، استان جدید اردبیل اضافه شده است و به تبع، تعداد واحدهای دیگر نیز تغییر یافته است. در استان همدان نیز نسبت به سال قبل تعداد ۳ شهر به شرح زیر افزوده شده است.

- ۱- شهر جوقان، در بخش مرکزی شهرستان همدان تأسیس شده است.
- ۲- شهر ازندریان، در بخش جوکار ملایر تأسیس شده است.
- ۳- شهر دمی، در بخش سردرود شهرستان رزن تأسیس شده است.

تقسیمات کشوری و استانی سال ۱۳۷۶

در این سال، کشور به ۲۸ استان، ۲۸۲ شهرستان، ۷۴۱ بخش، ۲۲۵۸ دهستان و ۷۰۵ شهر تقسیم شده است. در این سال دو استان جدید قزوین و گلستان تأسیس و به تبع آن، تعداد واحدهای تقسیماتی نسبت به سال گذشته تغییر کرده است. استان همدان نیز به ۸ شهرستان، ۲۰ بخش، ۷۰ دهستان و ۲۰ شهر تقسیم شده، که نسبت به سال گذشته، تعداد دو بخش یک شهر و دو دهستان به شرح زیر اضافه شده است.

- ۱- بخش صالح آباد، در شهرستان بهار؛
- ۲- بخش شیرین سو، در شهرستان کبودرآهنگ؛
- ۳- شهر قهاوند، در بخش شرا شهرستان همدان؛
- ۴- دهستان آبرومند، در بخش مرکزی شهرستان بهار؛
- ۵- دهستان سرداران، در بخش مرکزی شهرستان کبودرآهنگ.

آخرین وضعیت تقسیمات کشوری و استانی سال (۸۵ - ۷۷)

بر اساس آخرین تقسیمات، کل کشور دارای ۳۰ استان، ۳۳۶ شهرستان، ۸۸۷ بخش، ۲۴۰۰ دهستان و ۱۰۱۵ شهر است، تعداد کل استان‌ها از ۲۸ استان در سال ۷۶ به ۳۰ استان رسیده است (با توجه به تأسیس شدن دو استان خراسان شمالی و خراسان جنوبی در سال ۱۳۸۳. در استان همدان نیز، طبق آخرین تقسیمات سان ۸۵ این استان دارای ۸ شهرستان، ۲۳ بخش و ۷۲ دهستان و ۲۷ شهر است، که تغییرات نسبت به سال ۷۶ به شرح زیر است.

الف - بخش‌های جدید

- ۱ - بخش زند، به مرکزیت زنگنه تابع شهرستان ملایر، در تاریخ ۸۱/۱۲/۶ تأسیس شد.
- ۲ - بخش زرین دشت، به مرکزیت برزول تابع شهرستان نهاوند، در تاریخ ۸۱/۳/۲۲ تأسیس شد.
- ۳ - بخش گیان، به مرکزیت گیان تابع شهرستان نهاوند، در تاریخ ۸۳/۵/۱۱ تأسیس شد.

ب - دهستان‌های جدید

- ۱ - دهستان گرین، به مرکزیت توانه تابع بخش زرین دشت شهرستان نهاوند، در تاریخ ۸۳/۵/۱۱ تأسیس شد.
- ۲ - دهستان سراب، به مرکزیت میان‌آبه تابع بخش گیان شهرستان نهاوند، در تاریخ ۸۳/۵/۱۱ تأسیس شد.

ج - شهرهای جدید

- ۱- شهر زنگنه، تابع بخش زرند شهرستان ملایر، در تاریخ ۸۴/۵/۱۵ تأسیس شد.
- ۲- شهر برزول، تابع بخش زرین دشت شهرستان نهاوند، در تاریخ ۸۴/۵/۱۵ تأسیس شد.
- ۳- شهر گیان، تابع بخش گیان شهرستان نهاوند، در تاریخ ۸۴/۵/۱۵ تأسیس شد.

جدول شماره‌ی ۱۰ - آخرین تقسیمات استان همدان در سال ۱۳۸۵

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
اسدآباد	اسدآباد	مرکزی	اسدآباد	پیرسلیمان	آجین	اسدآباد
				جلگه	موسی‌آباد	
				چهاردولی	چنارعلیا	
				دریندرود	یوسف‌آباد	
				سید جمال‌الدین	جنت‌آباد	
				کلینانی	طویلان سفلا	
بهار	بهار	مرکزی	بهار	آبرومند	آبرومند	بهار
				سیمینه‌رود	زاغه	
بهار	بهار	صالح‌آباد	صالح‌آباد	دیم‌کاران	حسن‌قشلاق	صالح‌آباد
				صالح‌آباد	صالح‌آباد	
لالجین	لالجین	لالجین	لالجین	سفالگران	دینار‌آباد	لالجین
				مهاجران	حسین‌آباد-تگاه	

ادامه‌ی جدول شماره‌ی ۱۰ - آخرین تقسیمات استان همدان در سال ۱۳۸۵

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
تویسرکان	تویسرکان	مرکزی	تویسرکان	حیقوقنبی	جعفریه	تویسرکان سرکان
				خرم‌رود	اشتران	
				سیدشهاب	سیدشهاب	
				کرزان رود	باباپیره	
فرسفیج	فرسفیج	مرکزی	فرسفیج	قلقل رود	فرسفیج	فرسفیج
				کمال‌رود	سیانده	
				سیان رود	والاشجرد	
رزن	رزن	مرکزی	رزن	خرقان	سورتجین	رزن
				رزن	رزن	
رزن	رزن	سردرود	دمق	بغراطی	بابانظر	دمق
				سردرود سفلا	دمق	
				سردرود علیا	خورونده	
قروه درجزین	قروه درجزین	مرکزی	قروه درجزین	درجزین سفلا	درجزین	قروه درجزین
				درجزین علیا	چانکرین	
کیبودرآهنگ	کیبودرآهنگ	مرکزی	کیبودرآهنگ	حاجیلو	دابق‌آباد	کیبودرآهنگ
				سبز دشت	ویان	
				سرداران	حصار قوجه‌باغی	
				راهب	دستجرد	
				کوهین	کوهین	
شیرین سو	شیرین سو	مرکزی	شیرین سو	شیرین سو	شیرین سو	شیرین سو
				مهربان علیا	چالو	
گل‌تپه	گل‌تپه	مرکزی	گل‌تپه	علی صدر	علی صدر	گل‌تپه
				گل‌تپه	گل‌تپه	
				مهربان سفلا	قهورد سفلی	
ملایر	ملایر	مرکزی	ملایر	جوزان	جوزان	ملایر
				حرم‌رود علیا	مهرآباد	
				کوه‌سرده	ازناو	
				موزاران	جوراب	

ادامه‌ی جدول شماره‌ی ۱۰ - آخرین تقسیمات استان همدان در سال ۱۳۸۵

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
ازندریان جوکار	جوکار	جوکار	جوکار	المهدی	حسین‌آباد شاملو	ازندریان جوکار
				ترک شرقی	اسلام‌آباد	
				ترک غربی	ینکی کند	
				جوکار	جوکار	
ملایر	ملایر	زند	زننگه	کمازان سفلی	مهدویه	زننگه
				کمازان علیا	زننگه	
				کمازان وسطی	پیروز	
سامن	سامن	سامن	سامن	آورزمان	آورزمان	سامن
				حرم رود سفلی	حسین‌آباد ناظم	
				سامن	کهکندان	
				سفیدکوه	آنوچ	
نهادند	نهادند	مرکزی	نهادند	شعبان	کوهانی	نهادند
				طریق‌الاسلام	دهنو	
				گاماسیاب	باباقاسم	
نهادند	نهادند	خزل	فیروزان	خزل شرقی	فیروزان	فیروزان
				سلگی	شهرک	
نهادند	نهادند	زرین‌دشت	برزول	فضل	برزول	برزول
				گرین	توانه	
گیان	گیان	گیان	گیان	گیان	گیان	گیان
				سراب	میان‌آبه	
همدان	همدان	مرکزی	همدان	ابرو	ابرو	جورقان، مریانج، همدان
				الوند کوه شرقی	تفریجان	
				الوند کوه غربی	انصارالامام	

ادامه‌ی جدول شماره‌ی ۱۰ - آخرین تقسیمات استان همدان در سال ۱۳۸۵

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
همدان	همدان	مرکزی	همدان	سنگستان	آبشینه	جورقان،
				گنبد	گنبد	مریانج، همدان
				هنگمخانه	جورقان	
همدان	همدان	شراء	قهاوند	جیحوندشت	قهاوند	قهاوند
				چاه‌دشت	بیوک آباد	
				شوردشت	کوزره	
فامنین	فامنین	فامنین	فامنین	پیشخور	تجرک	فامنین
				خرم‌دشت	فامنین	
				مفتح	اصله	

منابع:

- ۱- اطلاعات و اسناد و مدارک اخذ شده از دفتر تقسیمات کشوری وزارت کشور
- ۲- فراهی، محترم، سیر تحولات نقشه و تقسیمات کشوری ایران از سال ۱۲۸۵ تا ۱۳۷۷
- ۳- مصوبه‌ی شماره‌ی ۵۲۲۶ مورخ ۱۳۲۱/۷/۱۸ هیئت دولت وقت
- ۴- مصوبه‌ی شماره‌ی ۱۲۲۷۸ مورخ ۱۳۲۴/۷/۱ هیئت دولت وقت
- ۵- مصوبه‌ی شماره‌ی ۲۴۴/۲۷۵ مورخ ۱۳۲۵/۲/۳۱ هیئت دولت وقت
- ۶- مصوبه‌ی شماره‌ی ۱۰۹۳۸ مورخ ۱۳۲۵/۶/۲۴ هیئت دولت وقت
- ۷- مصوبه‌ی شماره‌ی ۴۲۶۳۶ مورخ ۱۳۲۵/۱۱/۱۴ هیئت دولت وقت
- ۸- مصوبه‌ی شماره‌ی مورخ ۱۳۴۸/۲/۲۱ هیئت دولت وقت
- ۹- مصوبه‌ی شماره‌ی ۳۳-۲۴۰/م مورخ ۱۳۵۲/۷/۹ هیئت دولت وقت
- ۱۰- مصوبه‌ی ۳۳۸۶ مورخ ۱۳۵۹/۴/۱ هیئت دولت وقت
- ۱۱- مصوبه‌ی ۸۷۳۷۸/ت/۱۸۵ مورخ ۱۳۶۹/۹/۲۷ هیئت دولت وقت
- ۱۲- مصوبه‌ی ۴۶۴۸۲/ت/۱۴۵ ک مورخ ۱۳۷۰/۱۰/۱۴ هیئت دولت وقت
- ۱۳- مصوبه‌ی ۴۰۵۲۲/ت/۳۶ ک مورخ ۱۳۶۹/۴/۴ هیئت دولت وقت